

RECITIND LITERATURA PENTRU COPII

Mariana ANDREI
Universitatea din Pitești

Résumé: *La littérature pour les enfants ne représente pas la forme simplifiée de la littérature majeure, mais aussi la littérature dans son essence expressive, en n'étant considérée ni restrictive, ni limitée par rapport à la complexité ou la richesse de la littérature en général.*

Mots-clés: *expressivité, littérature pour enfants, littérature majeure*

Parte integrantă a literaturii (naționale și universale), literatura pentru copii se adresează nu numai copiilor, dar și *oamenilor maturi și instruiți*, deoarece *copilăria nu dispăre niciodată din noi, ea constituie izvorul permanent din care decurg toate meandrele vieții noastre. O literatură exclusiv pentru adulți e limitată, falsă și specializată. Și tot așa numai pentru copii.*¹

Luând atitudine împotriva manualelor pentru clasele a XII-a și a XIII-a de la școlile normale, coordonate de Ion Hobana și Octavia Costea, Nicolae Manolescu este de părere că *principalele opere exclusiv pentru copii (dar nu și altele!) s-ar putea cuprinde într-un manual*, pentru că nu sunt multe, dar și mai bine ar fi dacă obiectul ca atare de studiu ar fi resorbit în studiul literaturii române și străine, fiindcă, și în cazul literaturii zise pentru copii, tot valoarea artistică și universală contează. Separarea ei de capodoperele literaturii pentru toate vârstele e fără sens și întreține, cum s-a văzut, confuzia.²

Tot despre o confuzie legată de literatura pentru copii și de obiectul ei de studiu, amintește și Hristu Cândroveanu.³

Respingând ideea, că, dacă recunoaștem existența unei literaturi pentru copii, trebuie să admitem și existența unor *literaturi* ale altor vârste, H. Cândroveanu înlătură amintita confuzie, făcând deosebirea (!) între literatura **pentru** copii și literatura **despre** copii.

Astfel aflăm că literatura **pentru** copii este, în fapt, *literatură pur și simplu, literatură pentru toată lumea, literatură frumoasă*, în timp ce literatura **despre** copii fiind *inspirată din universul acestor vârste, ori străbătut de, stăpânită de acel climat infantil-juvenil, în care sentimentele etice sunt atât de la ele acasă, – la vârstele fragede propensiunea etică fiind structurală este o literatură formativă, care construiește în plan moral și estetic.*

Ca exemplu, *ca să nu pară că fac afirmații gratuite*, ne atenționează H. Cândroveanu, dă *Amintiri din copilărie* de I. Creangă, care este, *cel puțin aparent, o ... lucrare pentru copii. (În realitate ea fiind literatură, mare literatură despre și nu pentru copii. Sau, este și pentru ei, în grade diferite în funcție de anii lor).*

Fără a ne dori să intrăm în polemică cu autorul citat, considerăm că nu deosebirea (!) dintre cele două prepoziții rezolvă obiectul de studiu al așa-numitei Literaturi pentru copii. Fie că este literatură pentru/despre copii, ea este în primul rând literatură, și în al doilea rând ea se adresează copiilor.

Nu mai este pentru nimeni un secret că *Amintiri din copilărie* povestește *copilăria copilului universal* (G. Călinescu), că Nică având și rolul de povestitor, a devenit un personaj care înfățișează tipul copilului de oriunde și de oricând, că întâmplările prin care trece acesta, simple pozne ale copilăriei, ilustrează, de fapt, un proces de cunoaștere și de formare, că scrierea lui I. Creangă este un *Bildungsroman*.

Cu toate acestea, *Amintirile* sunt citite în egală măsură și de copii, dar și de oameni mari, de cei care, neavând amintiri, trăiesc prezentul cu intensitate maximă, dar și de cei care se întorc la copilărie cu nostalgie, înțelegând ireversibilitatea timpului.

Literatura pentru copii înseamnă, arată H. Cândroveanu, *univers infantil*, cuprinzând *creațiile artistice inspirate de lumea copiilor, literatura frumoasă ... ce înfățișează sufletul copilului, miracolul vârstei*.

Dar oare, proza de aventură, cu personaje din lumea oamenilor mari, să nu fie inclusă în așa-numita literatură pentru copii, numai pentru că nu înfățișează *miracolul vârstei*?

Și tot autorul citat disociază literatura pentru copii *ce exprimă universul infantil*, de *<literatura> cu virtuți (sau măcar cu intenții) educative declarate*, pe care o consideră *o prelungire în plan spiritual a lumii jucăriilor*, având în vedere *cartea cu imagini multe și colorate, benzile desenate, plachetele cu text puțin <ecrites à leur intention>*.

Suntem de acord că ultimele nu au cum să intre în sfera literaturii pentru copii, în primul rând, pentru că nu sunt considerate *literatură* și în al doilea rând, pentru că literatura nu se subordonează educației, educația reprezentând una dintre sarcinile literaturii.

Literatura pentru copii nu acoperă sfera educativului, arată Nicolae Manolescu, precizând în continuare: *Ceea ce face caracterul specific al literaturii pentru copii, nu trebuie identificat cu caracterul educativ al foarte multor texte literare (ori care poate fi speculat în multe texte)*.

Nicolae Manolescu, în articolul citat anterior, arată că literatura pentru copii, adresându-se *cu adevărat și aproape exclusiv copiilor sau adolescenților*, ar trebui să cuprindă *folclorul jocurilor copilărești, proza de aventură, versurile pentru cei mici, menite recitării etc.*

Dacă așa stau lucrurile, ne întrebăm, cum pot lipsi dintr-o carte adresată copiilor, basmele, chiar dacă acestea, este lucru cunoscut, nu au fost destinate numai copiilor, ele adresându-se deopotrivă și adulților.

*Copilul care ascultă cu nesăț povestea se poate identifica pe plan imaginar eroului basmului; el rămâne în universul lui infantil și, în același timp, se vede, în lumina basmului, crescut brusc și învingător. Mic și neajutorat, dar visând să ajungă repede mare și voinic, el <înțelege> și învață pe nesimțite, prin desfășurarea peripețiilor basmului, că va trebui să treacă el însuși prin încercări care să-i verifice înțelepciunea, curajul, îndrăzneala, puterea de a păstra o taină, de a-și impune legi de conduită, de a asculta poruncile celor mai mari, de a nu se lua după aparențe și a nu se lăsa amăgit ș.a.m.d.*⁴

Copilul de vârstă preșcolară sau școlară mică se simte atras spontan de extraordinarul situațiilor și al personajelor, își manifestă gustul pentru *contrast* antitetice sau pentru *gândirea prin perechi de opoziții*.⁵

După ce copilul află de fata babei și fata moșneagului, un model al acestor perechi, (bun – rău, sărac – bogat, oropsit – răsfățat), i se poate dezvălui, treptat, și legea aparențelor înșelătoare, pe care trebuie să le ia în seamă: lădița cea mai sărăcăcioasă la aspect ascunde pietre prețioase, în timp ce cea mai strălucitoare – șerpi.

Urmărind încântat un basm, copilul face un efort de atenție și de structurare, iar *bucuria copiilor rezultă și din gimnastica intelectuală care li se cere pentru a urmări, fără să sară ceva, o înlănțuire de peripeții. Această înlănțuire nu este atât de grea încât să nu mai fie amuzantă, dar nici atât de ușoară încât să lase mintea neocupată*.⁶

Arătând că respectivele manuale mai conțin și o literatură care n-are deloc în vedere pe copii și nici chiar pe adolescenți, chiar dacă aceștia din urmă o citesc la școală, Nicolae Manolescu este de părere că din manualul de clasa a XII-a, următoarele teme nu aparțin literaturii pentru copii: *basmele, snoava lui Dulfu, proverbele, legendele, cele mai multe narațiuni și descrieri (din Cartea Oltului, bunăoară!) și poezii (altele îi privesc pe adolescenți)*, iar din cel de a XIII-a, *mai nimic din poezie, fabule, legende și din proză sau teatru (de ce au fost incluse Mihnea Vodă cel Rău de Odobescu ori Sânziana și Pepelea de Alecsandri, numai Dumnezeu și autorii știu)*.

Neincluzând în Literatura pentru copii temele menționate mai sus, Nicolae Manolescu nu acceptă în totalitate aria tematică prevăzută în programa Ministerului Educației și Cercetării pentru susținerea examenului de obținere a gradului didactic II. Noi credem însă că temele în discuție pot fi incluse în Literatura pentru copii, dovadă și faptul că, manualele din clasele a III-a și a IV-a cuprind fabule, proverbe, basme și legende, că majoritatea au o valoare explicită sau una didactică moralizatoare, contribuind la formarea trăsăturilor pozitive de caracter.

La dramaturgia actuală pentru copii în aceeași programă sunt indicate piesele *Pui de om, Călina, Făt-Frumos* de Victor Eftimiu, *Făt-Frumos și călare și pe jos* de Marin Sorescu, precum și *O fetiță caută un cântec, Băiatul din banca a II-a, Cine se teme de crocodil, Șoricelul și Păpușa, Afară e vopsit gardul, înăuntru-i Leopardul* de Alecu Popovici, creații care nemaifiind editate de mai bine de cinci ani, nu sunt de găsit în bibliotecă și deci inaccesibile studiului.

Consultând manualele pentru clasele a III-a și a IV-a, precum și diferite manuale opționale, am constatat că în cuprinsul lor se găsesc, în general, adaptări după M. Sadoveanu, M. Preda, L. Blaga, J. Bart, H. Cr. Andersen și alții⁷, adaptări dramatizate după *Amintiri din copilărie* de I. Creangă (dramatizare de Constantin Șt. Fierăscu)⁸, sau după Anton Pann, T. Arghezi, Alecu Russo, Al. Vlahuță, fragmente din *Robinson Crusoe* de Daniel Defoe, sau din *Ștregarul* de Selma Lagerlöff⁹.

Din cele arătate mai sus, putem reține, printre altele că literatura pentru copii nu reprezintă forma simplificată a literaturii *majore*, ci literatura în însăși esența ei expresivă, nefiind considerată nici restrictivă și nici limitată în raport cu complexitatea sau bogăția literaturii *în general*.

Lectura copiilor trebuie atent supravegheată din punct de vedere al accesibilității textelor pentru categoriile de vârstă. De acest principiu trebuie să țină seama educatoarea sau învățătorul, care printr-o selecție adecvată și motivată, conduce curiozitatea și spiritul de cercetare ale copilului spre texte cu caracter informativ (cognitiv), formativ, spre valorificarea virtuților estetice ale limbajului, spre expresivitate.

Este știut faptul că numai prin lectura unor texte literare, copiii își îmbogățesc și nuanțează vocabularul, învață să folosească limbajul, contribuind la realizarea unei exprimări corecte și expresive.

Note

¹ G. Călinescu, *Cronicile optimistului*, București, Editura pentru Literatură, 1964, p. 274.

² Nicolae Manolescu, *România literară*, anul XXX, nr. 25, din 25 iunie – 1 iulie 1977, p.1

³ Hristu Cândroveanu, *Literatura pentru copii*, București, Editura Albatros, p. 7 – 26. Cartea conține o introducere intitulată: Preliminarii. Literatura pentru copii? (Definirea

conceptului) și trei părți cu articole despre autori care scriu despre și pentru copii și tineret, grupate astfel: *Bătrânii* clasici și alți scriitori, PROFESIONIȘTII, SCRIITORI DE AZI, AUTORI ȘI DE LITERATURĂ PENTRU COPII (Grafia inegală a titlurilor aparține autorului). În final, o ADDEANDA include și alte nume de *scriitori ai genului* care *întregesc prin cărțile lor, imaginea globală a literaturii române pentru copii*. Volumul nu cuprinde teatrul pentru copii *neglijat ca împlinire artistică* în viziunea autorului.

⁴ Bianca Bratu, *Preșcolarul și literatura (Studii și antologie)*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1977, p. 29.

⁵ H. Wallon, *Les origines de la pensée chez l'enfant*, Paris, P.U.F., 1945.

⁶ Sarah Cone Bryant, *Comment raconter les histoires aux enfants*, Paris, Fernand Nathan, 1944 și 1950

⁷ Maria Bizdună, Mihaela Dumitrache-Lupescu, Ana-Maria Grigoraș, *Limba și literatura română*, manual pentru clasa a III-a, București, Editura Petron, 2002, manual aprobat de M. E. C.

⁸ Elena Nica, Dora Băiașu, Carmen Vlăsceanu, *Literatura pentru copii*, clasa a III-a, manual opțional, Pitești, Editura Carminis, 2003, p. 99.

⁹ Marcela Peneș, Vasile Molan, *Limba română*, Manual pentru clasa a IV-a, București, Editura Aramis, 1998.